

RAZLOGI ZA DANAŠNJE DELOVANJE VZGOJNIH ZAVODOV V SLOVENIJI

73

THE REASONS FOR TODAY'S FUNCTIONING OF
RESIDENTIAL CARE INSTITUTIONS IN SLOVENIA

Nataša Martinjak, *dr. soc. ped.*

*Pedagoška fakulteta, Kardeljeva ploščad 16, Ljubljana,
natasamartinjak@guest.arnes.si*

POVZETEK

Vzgojni zavodi v Sloveniji predstavljajo eno redkih oblik pomoči čustveno in socialno najbolj ranljivim in ogroženim otrokom in mladostnikom, a so kljub temu deležni malo pozornosti. Današnji vzgojni zavodi imajo svojo neposredno zgodovino nastajanja v času po drugi svetovni vojni. Prvo in edino prenovo so doživeli v 80. in 90. letih prejšnjega stoletja. Namen tega prispevka je z današnje perspektive osvetliti vplive zadnje prenove vzgojnih zavodov z vidika ravnateljev vzgojnih zavodov ter izpostaviti vprašanje pogojev, ki vplivajo na delo v vzgojnih zavodih danes. V raziskavi je sodelovalo 9 od 10 ravnateljev slovenskih vzgojnih zavodov v šolskem letu 2015/16. Izsledki pokažejo, da današnje stanje v vzgojnih zavodih reflektira in pojasnjuje obdobje od prenove do danes. Prenova je pomembno vplivala na takrat številne pridobitve in posodobitve tako prostorsko kot vsebinsko. Ugodni vplivi prenove vzgojnih zavodov so še danes zaznani z vidika normalizacije in vključenosti v okolje, medtem ko so neugodni vplivi zaznani v problemu (ne)ustreznega nameščanja v vzgojne zavode zaradi nikoli dorečene diferenciacije. Dejstvo, da se je prenova zgodila že precej časa nazaj in se mestoma tudi ni

zaključila, se pomembno zatečeno odraža v ne (več) ustreznih pogojih dela, ki zrcalijo nezanimanje za področje in današnjo podobo vzgojnih zavodov v Sloveniji z značilno samoiznajdljivostjo in samoizobraževanjem. Rezultati raziskave prispevajo predloge ravnateljev vzgojnih zavodov kot izboljšave in rešitve glede na aktualno stanje vzgojnih zavodov.

KLJUČNE BESEDE: *pogoji dela v vzgojnih zavodih, prenova vzgojnih zavodov v 80. in 90. letih, ravnatelji vzgojnih zavodov, vzgojni zavodi*

ABSTRACT

Residential care institutions in Slovenia represent a rare way to help and support emotionally and socially vulnerable and threatened children and young people. Despite this they benefit from little dedicated attention. The formation of residential care institutions goes back to the years immediately following the end of the Second World War. The one and only reform and renovation of these institutions was carried out in the 1980s and 1990s. The purpose of this article is to highlight the views of current headmasters on what impacts the last reforms have had as well as expose the conditions that have influenced the work carried out at the residential care institutions. 9 out of the 10 headmasters of Slovenia's residential care institutions in place in 2015/16 were involved in this research. The results show that the state of the residential care institutions today is a reflection and explanation from the time of reforms till now. All the changes enacted in these reforms have had a significant effect on acquisitions, building renovations and updates of the content. To this day all the positive impacts are still seen in normalisation and inclusion of the environment, whereas the negative impacts are known as a problem in (un) fitting placement in residential care institutions due to never discussed differentiation. The fact that the renovations were started a long time ago and in some cases were never finalised reflects the extent to which working conditions are unchanged. It also highlights the lack

of interest for this professional field and today's image of residential care institutions in Slovenia with characteristics of self-resourcefulness and self-education. The results of the research put forward suggestions from the headmasters for the improvement of and solutions to the current situation that the residential care institutions are faced with.

KEYWORDS: *working conditions in residential care institutions, renovation of residential care institutions in the 1980s and 1990s, headmasters of residential care institutions, residential care institutions*

UVOD

Vzgojni zavodi¹ so pogosto predstavljeni in razumljeni kot skrajni, zadnji ukrep (Knorth, Harder, Zandberg in Kendrick, 2008; Kobolt, 2015; Krajncan, 2006; Skalar, 2000), čeprav so ena redkih oblik pomoči, razvitih z odgovornim namenom izven družinske skrbi za čustveno in socialno najbolj občutljive in ogrožene otroke in mladostnike. Zaradi negativnega prizvoka skrajnega ukrepa do njihove aktualnosti, potrebnosti in ustreznosti morda dobijo manj pozornosti kot ustanove za otroke in mladostnike z drugimi posebnimi potrebami, o čemer govorijo tudi dejstva iz prenovе zavodov za usposabljanje otrok in mladostnikov z različnimi posebnimi potrebami (Skalar, 1992), ki je potekala v 80. in 90. letih prejšnjega stoletja. Prav tako t. i. Stockholmska deklaracija (Anglin in Knorth,

¹ S pojmom vzgojni zavod mislimo na vse slovenske zavode za vzgojo in izobraževanje otrok in mladostnikov s posebnimi potrebami s področja čustvenih in vedenjskih motenj, kot jih opredeljuje zakonodaja (Zakon o organizaciji in financiranju vzgoje in izobraževanja, 2007; Zakon o usmerjanju otrok s posebnimi potrebami, 2011). Sicer imajo posamezni zavodi s tega področja različne nazive: vzgojni zavod, mladinski dom, vzgojno-izobraževalni zavod. Kljub razlikam med vzgojnimi zavodi (npr. v starosti populacije, spolu, organiziranosti izobraževanja, življenja in tem, kdo namešča otroke in mladostnike v vzgojne zavode) imajo vsi vzgojni zavodi skupne temelje v namenu svojega delovanja. Vsi so namenjeni kompenzaciji in korekciji na vzgojno-izobraževalnem področju, socialnem in čustvenem razvoju ter zaščiti otroka in mladostnika z osnovno nego, varstvom in oskrbo (Škoflek, Selšek, Ravnikar, Brezničar in Krajncan, 2004).

2004, v Knorth idr., 2008) govori le o negativnih posledicah institucionalne oblike pomoči in jo opredeli kot skrajni ukrep. Vendar pa nekatere med sodobnimi raziskavami (npr. Knorth idr., 2008; de Swart idr., 2012), v katerih so ugotavljali vplive institucionalnih oblik pomoči na otroke in mladostnike, ugotovijo tudi pozitiven vpliv na otrokovo in mladostnikovo psihosocialno funkcioniranje ter institucionalno obliko pomoči otrokom in mladostnikom potrdijo kot pomembno. Kot poudarjata Whittaker in Maluccio (2002, prav tam), bi v korist razvoja področja morali izhajati iz neposploševanja in neomejevanja na negativne posledice ter se opredeljevati do institucionalne oblike pomoči kot ene od oblik izven družinske skrbi za otroke in mladostnike. Iz dosedanjih (redkih) raziskovalnih zanimanj za področje slovenskih vzgojnih zavodov (Dekleva, 1993a, 1993c; Kobolt idr., 2015; Skalar, 1998, 2000; Šelih, 1982; Škoflek, 2006) je razvidno usmerjeno zanimanje za stanje v vzgojnih zavodih v povezavi z njihovo vizijo, razvojem in prihodnostjo. Zabeleženih je tudi nekaj pozivov k analizam konceptov vzgojnih programov, populacije, razmer in uveljavljene prakse v vzgojnih zavodih s hkratnimi predlogi sprememb (npr. Skalar, 2000; Škoflek, 2005; Kobolt idr., 2015), na katere ni bilo sistemskih odzivov.

V povezavi z ocenjevanjem stanja v vzgojnih zavodih smo želeli preveriti, ali so vzgojni zavodi kot arhetipi obstali v preteklem času in kaj to pomeni za današnjo populacijo otrok in mladostnikov v vzgojnih zavodih. Namen tega prispevka je, da bi z današnje perspektive osvetlili vplive zadnje preнове vzgojnih zavodov z vidika ravnateljev vzgojnih zavodov ter izpostavili vprašanje pogojev, ki vplivajo na delo v vzgojnih zavodih danes. Pogled na današnje stanje vzgojnih zavodov tako dopolnjujemo s pogledom nazaj, v čas, aktivnosti in ideje, ki so pomembna pretekla podlaga in predstavljajo ozadje današnje podobe vzgojnih zavodov. V raziskavi nas je zanimalo, kakšen je z današnje perspektive pogled na zadnjo prenovu vzgojnih zavodov z vidika ravnateljev vzgojnih zavodov in kakšni so njihovi predlogi izboljšav ter rešitev glede na pogoje, ki vplivajo na delo v vzgojnih zavodih danes.

VZGOJNI ZAVODI V PRETEKLOSTI

Zgodovinsko gledano imajo vzgojni zavodi izvor nastanka v skrbi za – iz različnih razlogov – zanemarjene in zapuščene otroke ter mladostnike (Ciperle, 1987). Preteklost vzgojne zavode obremenjuje s sintezo srednjeveških sirotišnic in mladoletniških zaporov, ki imajo skupno zgodovino s penološkimi institucijami (Skalar, 1987, 1995). Današnji vzgojni zavodi v Sloveniji imajo svojo neposredno zgodovino nastajanja v času po drugi svetovni vojni (prav tam). Takratni vzgojni zavodi so delovali v slabih pogojih, v neustreznih zgradbah, daleč od mestnih središč, s slabimi materialnimi pogoji, brez konceptov dela in ustrezne strokovne usposobljenosti kadra (prav tam). Že takrat so bili otroci in mladostniki v vzgojne zavode nameščeni po sklepu sodišč in sklepu takratnih organov socialnega skrbstva, kot velja še danes. V naslednjih 40 letih po drugi svetovni vojni smo sledili postopnemu napredku in spremembam v vzgojnih zavodih, predvsem skozi nekaj adaptacij prostorov, usposabljanje kadrov in izobraževanje iz teoretskih konceptov, ki so pomembno vezani na spoznanja o delu v vzgojnih zavodih. Razprave o značilnostih in potrebah populacije, vključene v vzgojne zavode, so že takrat trčile ob vprašanje prostorskih, materialnih in kadrovskih pogojev (prav tam). Podlago prvim vidnejšim spremembam v pedagoških pristopih na področju zavodske vzgoje pri nas je nastavil eksperiment v Logatcu, ki je potekal v letih od 1967 do 1971 (Skalar, 1987, 2006; Škoflek, 2006; Žugelj, 2011) in s katerim »se je začela zgodnja normalizacija zavodske vzgoje v Sloveniji« (Škoflek, 2006, str. 144). Ena od hipotez eksperimenta je bila, da morata biti življenje in atmosfera v zavodu »čimbolj podobna zunanjim pogojem« (Žugelj, 2011, str. 13). Koncepti dela eksperimenta v Logatcu so postavili temelje vsebinski prenovi in sodobnim pristopom pri delu s čustveno in socialno najbolj ranljivo ter ogroženo populacijo otrok in mladostnikov.

Rezultat še danes edine večje raziskave s področja dela vzgojnih zavodov, ki je bila narejena 10 let po logaškem eksperimentu v letih 1981/82, je elaborat Analiza, ocena in usmeritve zavodske vzgoje otrok in mladostnikov z motnjami vedenja in osebnosti v SR Sloveniji (Šelih, 1982). Ta je bila teoretična podlaga za prvo, do danes

edino prenovu vzgojnih zavodov, ki je potekala v okviru prenove zavodov za usposabljanje otrok in mladostnikov z različnimi posebnimi potrebami, ki se je začela leta 1985. Mestoma se je prav na področju vzgojnih zavodov zavlekla celo v to tisočletje in ponekod še danes ni povsem zaključena. Prenova naj bi sledila dopolnitvi mreže in zagotovila pokritost celotne Slovenije, načelom majhnosti zavodov, nepovečevanja obstoječih kapacitet, stanovanjskih organizacijskih oblik – stanovanjskih skupin, dostopnosti, izbire novogradenj v bližini ali v centrih središč, integracije v lokalno skupnost, odprtosti in normalizacije življenja v ustanovah (Dekleva, 1993a; Kobolt, 2015; Skalar, 1987, 2006; Šelih, 1982). To bi lahko bila prenova z veliko začetnico, saj je država takrat edinkrat vzgojnim zavodom namenila sredstva za investicije v smislu prilagoditev arhitektonskih rešitev strokovnim načelom in potrebam otrok ter mladostnikov v vzgojnih zavodih. Ni šlo le za krpanje razpadajočih se zidov, saj naj bi se poleg prostorske zgodila tudi vsebinska prenova (Kobolt, 1988). Vendar se prenova ni nikoli do konca izpeljala in so tudi takrat vzgojni zavodi med ostalimi zavodi za usposabljanje pristali na repu financiranja (Skalar, 1995). Medtem ko je bil načrt prenove v prvih petih letih za druga področja zavodov za otroke s posebnimi potrebami stoodstotno izpolnjen, je bil za področje vzgojnih zavodov izveden le petinštirideset odstotno (Skalar, 1992). Ta prenova je takrat pomenila »sodoben, strokovno utemeljen in nadzorovan, celosten in v prihodnost usmerjen projekt neposrednega in dolgoročnega reševanja zavodske problematike« (Skalar, 1987, str. 67). Odzvala se je tudi na takrat že dodobra nastavljene usmeritve v normalizacijo in integracijo, kot »začetek intenzivne normalizacije zavodske vzgoje« (Škoflek, 2006, str. 144) in nadaljevanje zgodnje normalizacije v logaškem eksperimentu. V raziskavi, ki je med letoma 1990 in 1992 spremljala uresničevanje in uspešnost načrta prenove zavodskega obravnavanja otrok in mladostnikov v prenovljenih vzgojnih zavodih (Dekleva, 1993a, 1993c), je bila posebna pozornost namenjena normalizacijski usmerjenosti vzgojnih zavodov. Normalizacijo avtorji razumejo kot sopotnico integracije, njen cilj naj bi bil zmanjšanje negativnih učinkov, ki jih prinaša institucionalizacija (Skalar, 1993), da bi bilo življenje čim bolj podobno »normalnemu«, vsakdanjemu, običajnemu življenju

(Brandon, 1990; Dekleva, 1993b); da bi razvili čut za »normalno«, običajno (Anglin, 2002; Krajncan, 2012) in kot eno od več smernic in razvojnih usmeritev v procesu deinstitucionalizacije (Krajncan, 2012) kot »predmet praktičnih prizadevanj nadaljnje humanizacije zavodske vzgoje« (Škoflek, 2006, str. 145). Iz rezultatov navedene raziskave izhaja, da je po mnenju udeležencev raziskave, ki so bili večinoma zaposleni v vzgojnih zavodih, stanje v vzgojnih zavodih v povezavi z normalizacijo najslabše v zunanji podobi ustanove in okolice ter v prostorskih pogojih, ki omogočajo individualizacijo (Dekleva, 1993a, 1993c). Po Škoflek (2006) so principi normalizacije še najbolj uveljavljani v notranji organizaciji ustanove in medosebnih odnosih zaposlenih. Praktična prizadevanja, ki izhajajo iz paradigme normalizacije, pa so ciljana prav na ustanove, saj naj bi prav te same po sebi poglobljale stigmatiziranost uporabnikov (Dekleva, 1993a, 1993c). Skalar (1998) ponovno, pred prelomom tisočletja opozarja na neustreznost pogojev v vzgojnih zavodih. Opozarja, da so pogoji, kot jih imajo vzgojni zavodi, slabši od tistih, ki jih imajo v šolah in širšem socialnem okolju. Takšnih pogojev, ki bi bili ustrezni za odzivanje na posebne potrebe otrok in mladostnikov, v vzgojnih zavodih nimajo, zaradi česar so ti depriviligirano izrinjeni na rob vzgojno-izobraževalnega sistema, namesto da bi ravno na tem področju zagotovili nadstandardne pogoje za življenje in delo. Ob tem dejstvu se hkrati odgovornost prelaga na vzgojne zavode same, češ da se oni sami ne prilagodijo družbenim spremembam (prav tam). Ti očitki še toliko bolj bodejo v oči, kadar so podani s strani tistih, ki so odgovorni za pogoje življenja in dela v vzgojnih zavodih in za izvendružinsko skrb za čustveno in socialno najbolj občutljive in ogrožene otroke in mladostnike.

VZGOJNI ZAVODI DANES

Tudi v drugem desetletju novega tisočletja opazamo, da ustanovitelj vzgojnim zavodom namesto s pristopom urejanja potrebnih pogojev za delovanje »preti« z združevanjem. Retoriko zapiranja vzgojnih zavodov (Skalar, 1998) je nadomestila retorika združevanja. Če smo še v lanskem šolskem letu (2015/16) v Sloveniji imeli 10 vzgojnih

zavodov, imamo v tem šolskem letu (2016/17) zaradi združitve dveh vzgojnih zavodov enega manj, to je 9 vzgojnih zavodov. Če smo pri zadnji oz. edini prenovi vzgojnih zavodov sledili resni in celostni analizi (Šelih, 1982), ki je podala tudi usmeritve pri prenovi vzgojnih zavodov, pa danes tega v tem primeru združevanja zavodov ni bilo. Tudi sicer se od prenove, od katere smo v resnici zelo daleč proč, do danes na področju vzgojnih zavodov ni zgodilo kakšno večje zanimanje zanje. V imenu kriznih časov so upadle tekoče investicije, izboljševanje pogojev je odvisno od iznajdljivosti vzgojnih zavodov samih. Ob tem pa se potrebe populacije v vzgojnih zavodih spreminjajo in nastavljajo ogledalo neustreznim pogojem v vzgojnih zavodih zanje. V to ogledalo bi se morali zazreti vsi deleženiki, vpeti in odgovorni za delo vzgojnih zavodov, tako ustanovitelj, stroka in tudi širša družba, če želimo odgovoriti na potrebe otrok in mladostnikov. Po navedbah L. Zalokar (2013) se je obsežnejša raziskava s področja delovanja vzgojnih zavodov načrtovala v letu 2003 in do leta 2005 delno tudi izvajala skozi številne aktivnosti, vendar do realizacije predloga smernic nadaljnjega razvoja vzgojnih zavodov ni prišlo (prav tam). Škoflek (2005, v prav tam) na podlagi evidentiranega stanja in poznavanja področja skozi pretekle značilnosti takrat napoveduje, kam bi se utegnilo razvijati področje dela vzgojnih zavodov, in predlaga razvojne usmeritve v bolj strukturirane in ciljane programe na težjo populacijo. Enako, pomen dobro definiranih in strukturiranih programov izhaja iz izsledkov študije, v kateri sta avtorja (Scholte in van der Ploeg, 2006) preverjala učinkovitost posameznih programov pri institucionalnem delu z mladostniki z večjimi vedenjskimi težavami. Nadalje študija avtorjev Huefner, S. James, J. Ringle, Thompson in Daly (2010) poudarja, da lahko na različne potrebe otrok njim ustrezno tem odgovorijo le različni programi in možnost prehajanja med njimi.

Dobrih 30 let po zadnji analizi stanja v vzgojnih zavodih se raziskava A. Kobolt s sodelavci (2015) dotakne prav vizije in razvojnih usmeritev vzgojnih zavodov. Izsledki potrjujejo, da sistemsko ni ustrezno poskrbljeno za potrebe sodobne populacije. Med drugim ugotavljajo, da ni dovolj prožnosti, ki bi omogočala, »da bi ustanove z minimalnimi vlaganji spreminjale in dopolnjevale svoje programe, kar bi bil temeljni pogoj za njihovo boljšo odzivnost

na spremembe« (Kobolt idr, 2015, str. 122). Zdi se, da so vzgojni zavodi sistemsko obstali na neki točki v preteklosti, medtem pa se je populacija vzgojnih zavodov spreminjala (prav tam). Da so izzivi v povezavi s sistemskimi okviri res veliki, govori izsledek, da »predpisi, izobraževalni programi in standardi niso prilagojeni populaciji, s katero se v teh ustanovah ukvarjajo» (prav tam, str. 121). O razvojnih vizijah ustanov iz navedene raziskave izhaja, da imajo vzgojni zavodi veliko načrtov, ki se dotikajo tako izboljšav v obstoječem delu kot tudi razvijanja novih oblik dela v širši skupnosti (prav tam). Kljub temu da so praktično že pred leti ostali sami, razvojno zrejo v prihodnost, s ciljem odgovoriti na potrebe otrok in mladostnikov, ki danes živijo, se vzgajajo in izražajo v vzgojnih zavodih. V tej naravnosti bi bilo vzgojne zavode odgovorno podpreti. Potrditev raziskovalne skupine (prav tam), da brez aktivne participacije vseh deležnikov, premikov ni moč pričakovati, ni spodbudna. Leta 2015 ta ista skupina nadaljuje pozivanje vseh deležnikov »v iskanje poti za nadaljnji razvoj in 'novo prenavo' izven družinskih oblik vzgoje in podpore najbolj ranljivim skupinam mladih« (prav tam, str. 131).

NAMEN IN CILJI RAZISKAVE

Zanimanje dosedanjih raziskav (Šelih, 1982; Kobolt idr., 2015) s področja dela slovenskih vzgojnih zavodov je bilo usmerjeno v oceno stanja v vzgojnih zavodih v povezavi z njihovo vizijo in prihodnostjo. Namen ocene stanja, ki je del obširnejše raziskave na področju delovanja vzgojnih zavodov, pa je bil ugotoviti, kakšen je z današnje perspektive pogled na zadnjo prenavo vzgojnih zavodov z vidika anketiranih ravnateljev vzgojnih zavodov ter kakšni so njihovi predlogi izboljšav in rešitev glede na pogoje, ki vplivajo na delo v vzgojnih zavodih danes. Predlogi ravnateljev nas zanimajo kot odgovori na detektirane pomanjkljivosti in težave, ki zrcalijo podobo današnjih vzgojnih zavodov in so potrebne premisleka in sprememb.

METODOLOGIJA

Uporabili smo deskriptivno in kavzalno-neeksperimentalno metodo pedagoškega raziskovanja ter kvalitativni raziskovalni pristop. Vzorec je neslučajnost in namenski. V vzorec smo zajeli 9 ravnateljev slovenskih vzgojnih zavodov od skupaj 10 ravnateljev vseh slovenskih vzgojnih zavodov v šolskem letu 2015/16. Za potrebe obširnejše raziskave o oceni stanja na področju delovanja vzgojnih zavodov smo oblikovali anketni vprašalnik za ravnatelje slovenskih vzgojnih zavodov. Vprašalnik je razdeljen na različne tematske sklope in vključuje ocenjevalne lestvice v kombinaciji anketnih vprašanj kombiniranega tipa, odprtih in zaprtih vprašanj, ki smo jih sestavili na podlagi poznavanja problematike v slovenskem prostoru in analize literature (npr. Kiehn, 1997; Kobolt, 2010; Kobolt idr., 2015; Krajnčan, 2006; Krajnčan in Miklavžin, 2010; Skalar, 2000, 2006; Šelih, 1982).

Za namen tega prispevka smo uporabili del vprašalnika, ki se vsebinsko navezuje na zadnjo prenovo vzgojnih zavodov in pogoje, ki danes vplivajo na delo vzgojnih zavodov z vidika ravnatelja vzgojnega zavoda. Podatki so bili analizirani v skladu z namenom ocene stanja. Rezultate prikazujemo tudi z navedbami izjav anketiranih, ki posamezen odgovor dodatno ilustrirajo.

IZSLEDKI

V predstavitvi rezultatov najprej prikazujemo odgovor na prvo raziskovalno vprašanje o tem, kakšen je z današnje perspektive pogled na zadnjo prenovu vzgojnih zavodov z vidika anketiranih ravnateljev vzgojnih zavodov. Zanimalo nas je, kakšna so bila pričakovana vzgojnih zavodov do prenove z vidika anketiranih ravnateljev vzgojnih zavodov. Med pričakovanji so bili po mnenju anketiranih ravnateljev boljši pogoji dela, tako prostorski (*odhod iz gradov v bolj svetle namensko grajene zgradbe*) kot normativni (*zmanjšanje normativa otrok v vzgojnih skupinah*) v smislu pridobitev tako za otroke in mladostnike kot za zaposlene. Vsebinsko naj bi se pridobitve odražale skozi sodobnejše vzgojne pristope (*bolj demokratična*

vzgoja; *družinski stil vzgoje*), večje sledenje otrokovim potrebam in nove oblike dela (*uveljavitev stanovanjskih skupin*). Posledično naj bi te prispevale k normalizaciji (zmanjšana stigmatizacija otrok), integraciji (*v lokalne skupnosti*), regionalizaciji (*vključevanje nazaj v okolje, iz katerega so otroci izhajali*) in majhnosti ustanov (*zmanjšanje stranskih produktov institucionalizacije*), kar so bila vodila prenove (Šelih, 1982; Dekleva, 1993a; Skalar, 1987, 2006; Kobolt, 2015).

Nadalje nas je zanimalo, koliko sprememb se je s prenovo vzgojnih zavodov po mnenju anketiranih ravnateljev dejansko zgodilo. Od devetih anketiranih ravnateljev dva ocenjujeta, da se je zgodilo zelo malo sprememb, trije ocenjujejo, da se je zgodilo malo sprememb, in štirje, da se je zgodilo veliko sprememb. Med utemeljitvami izpostavijo pridobitev boljših prostorskih pogojev (*sobe niso zasnovane na 10 in več postelj; ni več skupne jedilnice*), ki omogočajo več zasebnosti (*npr. kopalnice*). Ponekod se prostorska prenova do danes ni dokončala ali se ne zgodila v skladu s pričakovanji, če je bil vzgojni zavod zgrajen prek in ne »grajski« (*Zavod je ostal »kasarniškega tipa«... kot »relikt« nekdanje vzgojne prakse, kar nas danes močno omejuje.*) oz. so na prenovo prostorov čakali tudi 21 let. Izpostavijo tudi pridobitev ugodnejših normativov za življenje in delo (*zmanjšan normativ otrok v vzgojni skupini, do 12 in kasneje do 10 otrok*), vsebinsko spremenjene vzgojne pristope (*prehod iz avtoritarne v permisivno vzgojo*), okrepljene programe dela (*delo s starši, doživljajski projekti*), kot vsebinsko spremembo navajajo tudi vzpostavljeno obratno integracijo v izobraževalne programe (*vključevanje zunanjih dijakov*), kot pomembno organizacijsko pridobitev ali prestrukturiranost v izpostavljeno novo obliko dela (*ustanovitev stanovanjskih skupin*) ob sočasnem nepovečevanju obstoječih vzgojnih zavodov (*dogovorjena je bila optimalna velikost zavodov*). Glede na prisotne skrbi pred in ob prenovi, da bi se lahko zgodila le prostorska prenova, so pomembne potrditve vsebinskih premikov, kot jih je potrdila tudi raziskava A. Kobolt in sodelavcev (2015), ki ugotavlja, da so ob selitvi zaposleni »začeli drugače razmišljati« (prav tam, str. 49). Anketirani ravnatelji ob spremembah v vzgojnih zavodih izpostavijo nespreminjanje zunanjega okolja, kar predstavlja pomembne omejitve v dnevnem delovanju in v prizadevanju vzgojnih zavodov za sledenje principom normalizacije in

socialnega vključevanja v okolje (*Pri tem je še vedno prisotnih veliko težav, predvsem z razumevanjem s strani okolja*). Kljub spremembam še vedno velja, da vzgojni zavodi niso deležni družbene podpore, »ki bi jo spričo družbeno odgovornih in strokovno zahtevnih nalog lahko pričakovali« (Skalar, 1982, str. 69). V zvezi z ustanovo samo anketirani ravnatelji izpostavijo prednosti pridobitev majhnih ustanov (*prostorsko ločeni objekti – manj problematike na istem mestu; večja avtonomija*) in vključenosti v okolje (*ustanova je blizu mesta; sedanje enote so vpete v lokalne skupnosti in se ne ločijo več očitno od ostale sooseske*). Ob tem pa ponekod prostorski pogoji danes niso več ustrezni (*otroci potrebujejo več prostora, širše hodnike in bolj prostorne bivalne prostore*), zato so potrebne posodobitve (*smo zelo omejeni pri prostorskem in okoljskem posodabljanju in s tem povezanim tudi vsebinskim*) oz. dokončanje prenove (*nimamo stanovanjske skupine*). Glede na današnje potrebe otrok in mladostnikov so anketirani ravnatelji vzgojnih zavodov med vplivi prenove na zaposlene izpostavili načelo majhnosti (majhen vpliv ostalih skupin) in normalizacije (*približek »življenju v družini«*), kar pa je hkrati povečalo odgovornost posameznika. Izpostavljeni boljši normativi so bili ugodnejši za delo z otroki in mladostniki ob in po prenovi. Kot navajajo anketirani ravnatelji, pa danes takrat pridobljeni normativi niso več povsem ustrezni za potrebe sodobnih otrok in mladostnikov (*Več je tudi otrok, ki potrebujejo več pozornosti. V času, ko dela en vzgojitelj z 10 otroki, se ne more posvetiti vsakemu posebej. Že sama prisotnost vseh 10 otrok in enega vzgojitelja v enem prostoru je včasih velik problem*). V zvezi z normativi anketirani ravnatelji izpostavijo tudi neviden del pridobljenih normativnih sprememb z organizacijsko obliko stanovanjske skupine, ki ne predvideva tehničnih profilov (*Normativno je delovna obveza postala 40 ur dela tedensko v stanovanjski skupini, pedagoško in drugo delo; Vzgojno delo zajema tudi skrb za stanovanjsko skupino*). Po oceni anketiranih ravnateljev vzgojnih zavodov imajo vplivi prenove na otroke in mladostnike glede na njihove današnje potrebe še vedno velik pomen za integracijo v okolje (*razpršenost oz. lokacijska oddaljenost ter vpetost v lokalno okolje zmanjšuje stigmatizacijo*) in majhnost (*manjše skupine omogočajo bolj intenzivno koriščenje interesnih dejavnosti v lokalnem okolju*) ter sodobne vzgojne in programske pristope (*programsko je*

vsaka skupina avtonomna; otroci se manj povezujejo znotraj zavoda in več izven zavoda). V vzgojnem zavodu, kjer prenova ni bila realizirana z izboljšanimi pogoji dela, pa izjemno težko odgovarjajo na potrebe otrok in mladostnikov (*utesnjenost in »kasarniška« oblika večinoma vplivata slabo; interakcije so pogostejše in intenzivnejše*). Podobne izsledke prikazuje tudi raziskava A. Kobolt in sodelavcev (2015). Normalizacija je izpostavljena tudi skozi negativne odslikave aktualnih značilnosti sodobne družbe (*vse preveč smo storilnostno naravnani*), kar kaže na čut za zaznavanje »normalnosti«, kot ga izpostavljajo tudi avtorji (da smo v ustanovah čim bližje »normalnemu«) (npr. Anglin, 2002). Kot nepričakovane in negativne spremembe anketirani ravnatelji navajajo problem nameščanja otrok in mladostnikov v vzgojne zavode, in sicer neustrezno, po principu prazne postelje (ni bilo več triaže in posledično je prihajalo do neustreznih namestitvev) in brez strokovno dogovorjene diferenciacije (*Zavodi z bolj strukturirano organizacijo in interno šolo so postali »odlagališče« za nekatere primere, za katere celotna družba ne najde ali noče vpeljati ustreznih programov in oblik pomoči*). Problem nikoli dorečene diferenciacije Skalar izpostavlja še pred prenavo (Skalar, 1987) in tudi potem (Skalar, 1998). Podobne izsledke o izpostavljenem problemu diferenciacije navaja tudi raziskava A. Kobolt s sodelavci (2015).

V nadaljevanju prikazujemo odgovor na drugo raziskovalno vprašanje, v katerem nas je zanimalo, kakšni so s strani anketiranih ravnateljev vzgojnih zavodov predlogi izboljšav in rešitev glede na pogoje, ki vplivajo na delo v vzgojnih zavodih danes. Kot podlaga predlogom anketiranih ravnateljev nas je zanimalo, kateri pogoji po njihovem mnenju vplivajo na delo v vzgojnih zavodih danes. Anketirani ravnatelji navajajo, da so to materialni pogoji (*ki so slabi*), ustrezno financiranje, normativi za delo z zahtevno populacijo (*V zadnjem času se sploh čuti pritisk zaradi zahteve po višjih normativih, mi pa opažamo, da so težave, s katerimi prihajajo otroci v naše programe, veliko bolj izrazite*) in zakonodaja (*Neposredno vpliva sama zakonodaja, ki v nekaterih primerih ni usklajena s stroko, sploh pa ne s potrebami otrok, ki so vključeni v naše obravnave*). Do podobnih ugotovitev je prišla tudi A. Kobolt s sodelavci (2015). Med pomanjkljivostmi in

težavami na področju dela v vzgojnih zavodih anketirani ravnatelji izpostavljajo delo z rizičnimi skupinami otrok in mladostnikov (*izražajo težje oblike vedenjskih motenj, imajo težave z odvisnostjo, so uporabniki psihiatrije*), za katere ni ustreznih vzgojnih programov, zato je tudi obremenitev zaposlenih velika ob zmanjšani skrbi zase (*finančnih sredstev za supervizijo ni*). T. i. rizična populacija je prisotna v vsakem času in predstavlja tiste, ki so težavnejši in »jim niso kos« (Skalar in Škoflek, 1982, str. 18; Kobolt idr., 2015; Skalar, 1987). Večje težave populacije in potrebo po novih vzgojnih programih napoveduje Škoflek (2005) že pred leti. Nezdostno ustreznost pogojev za delo z otroki in mladostniki v vzgojnih zavodih, še posebej ob velikih družbenih spremembah, avtorji izpostavljajo že kmalu po prenovi (Skalar, 1987; Skalar, 1998). »Vzgojni zavodi pa niso bili le na obrobju družbenega dogajanja, pač pa tudi na obrobju šolskega sistema. To se je v primerjavi z ostalimi segmenti šolskega sistema kazalo tako v financiranju dejavnosti, v določanju normativov, pogojev za delo in za izvajanje programov kot tudi v količini in kakovosti pozornosti, ki so jo odgovorni namenjali temu področju« (Skalar, 1998, str. 8). Glede na navedene pogoje in značilnosti dela stanje na področju delovanja vzgojnih zavodov danes štirje anketirani ravnatelji od devetih ocenjujejo kot slabo urejeno, pet pa kot srednje urejeno. Nihče ne oceni področja za dobro ali odlično urejenega.

Glede na navedene pomanjkljivosti in težave v povezavi z značilnostmi in pogoji dela ter potrebami otrok in mladostnikov v vzgojnih zavodih anketirani ravnatelji predlagajo rešitve in izboljšave na področju programov (*novi programi; prenovljen vzgojni program*), ki bi sledili individualnim potrebam otrok. Pomen različnih programov za delo z mladostniki z več in večjimi vedenjskimi težavami poudarjajo tudi tuje študije (npr. Scholte in van der Ploeg, 2000, 2006; Huefner idr. 2010). Anketirani ravnatelji predlagajo tudi rešitve in izboljšave na področju normativov (*znižanje števila otrok in mladostnikov na skupino*), ob upoštevanju potreb otrok in mladostnikov (*intenzivni programi; individualni vzgojitelj*) in področju zakonodaje, s povezovanjem vseh deležnikov (*več timskega dela*) in ureditve problema nameščanja ter mreže zavodov

z namenom povezovanja in diferenciacije. O perečem problemu nameščanja, problemu odnosov z drugimi ustanovami, potrebi po ureditvi normativov in zakonodaje ter neurejeni mreži zavodov govorijo tudi izsledki raziskave A. Kobolt s sodelavci (2015). Mreže zavodov prenova ni dopolnila in Slovenija v skladu z načelom regionalizacije (Krajncan, 2012) še danes ni pokrita. Anketirani ravnatelji izpostavijo tudi pomen stalnega raziskovanja področja dela vzgojnih zavodov in pričakovanja do fakultete, ki naj bi področju prispevala doktrino in utirala razvoj. Na to so že vrsto let nazaj opozarjali avtorji (npr. Skalar, 1998; Škoflek, 2005). Na podlagi mnenj in ocen anketiranih ravnateljev izsledki pokažejo, da današnje stanje v vzgojnih zavodih reflektira in pojasnjuje obdobje preteklosti, ko se na pozive, predloge in potrebe v vzgojnih zavodih ni aktivno odgovarjalo. Morda se zato včasih zdi, da aktualnost iz časa prenove še kar traja, čeprav se je vmes ogromno spremenilo. Na dane pogoje so se nalagale plasti neodzivanja na pobude o neustreznih prostorskih pogojih (Skalar, 1998) in na napovedi o smeri bodočih potreb vzgojnih zavodov (Škoflek, 2005).

SKLEP

Na podlagi izsledkov lahko sklenemo, da je zadnja in edina prenova konec 80. let in v začetku 90. let prejšnjega stoletja z današnje perspektive anketiranih ravnateljev prinesla velike spremembe v vzgojne zavode, predvsem z vidika normalizacije, integracije v okolje in majhnosti ustanov. Anketirani ravnatelji vzgojnih zavodov razumejo prenovu vzgojnih zavodov kot pozitivno, saj vključuje vsa načela, ki so po njihovem mnenju pomembna za delovanje vzgojnega zavoda. V rezultatih raziskave je največkrat izpostavljena normalizacija, ki ji sledita integracija v okolje in majhnost ustanov. Normalizacijo, ki jo na podlagi izsledkov raziskave poudari tudi A. Kobolt s sodelavci (2015), smo s prenovi dosegli. Prav tako dobro umeščenost v okolje, kar vzgojni zavodi danes prepoznavajo kot prednost (prav tam), ki ima velike vplive na delo. Po prenovi je bila večkrat izpostavljena dilema med prostorsko in vsebinsko prenovi (npr. Kobolt, 1988; Skalar, 1992; Škoflek, 2006). Na podlagi izsledkov

lahko ugotovimo, da se je z vidika anketiranih ravnateljev zgodilo oboje, tako prostorska kot tudi vsebinska prenova. Sklenemo lahko tudi, da so prostorski in materialni pogoji temelj, ki najprej omogoča ustrezno odzivanje na potrebe otrok in mladostnikov v vzgojnih zavodih. Kot je to pokazal že logaški eksperiment (Žugelj, 2011), leta 2005 pa je zapisal tudi Škoflek, so za delo s to populacijo »potrebne posebne metode in oblike, mnogo specialnega znanja, skratka nadstandardni pogoji, ki stanejo več« (prav tam, str. 75). Enako avtor (Škoflek, 2006) ob razmisleku o normalizaciji poudarja, da so zanjo »potrebni najprej ustrezni prostorski, bivanjski pogoji, nato pa vsebinska nadgradnja« (prav tam, str. 144).

Od zadnje prenove do danes, v cca. 25 letih, pa se sistemske spremembe, ki bi sproti odgovarjale na potrebe otrok in mladostnikov, niso več zgodile. Napoved Škofleka (2005), da bodo vzgojni zavodi sprejemali čedalje težjo populacijo, za katero je potrebno vzgojitelje posebej izobraziti, se je uresničila. Na ta dejstva se vzgojni zavodi odzivajo sami v skladu s svojo iznajdljivostjo in samoizobraževanjem. Ali so vzgojni zavodi torej res kot arhetipi obstali v preteklem času? Odgovor je nikalen. Zdi pa se, kot da se ta pogled zavrača. Potrebam otrok in mladostnikov v vzgojnih zavodih vsekakor poskušajo slediti in nanje odgovarjati, so pa ujeti v pretekli čas s pogoji, normativi in standardi za svoje delovanje. V zatečenih okvirih detektiranega stanja, na katerega smo s prostorskimi spremembami odgovarjali več kot dve desetletji, z naloženimi sodobnimi ovirami v upravljanju vzgojnih zavodov, ki jih pred ustanove postavljajo neugodni finančni ukrepi države, vzgojni zavodi poskušajo slediti namenu svoje dejavnosti, vendar ob spremenjenih potrebah populacije ob obstoječih pogojih ni mogoče odgovarjati na vse njene potrebe. Ti okviri imajo pomemben vpliv na delovanje vzgojnih zavodov danes. V teh okvirih vzgojni zavodi sami dnevno prevzemajo odgovornost za delo s čustveno in socialno najbolj občutljivimi in ogroženimi otroki ter mladostniki. V času od začetka prenove do danes se populacija v svojih potrebah spreminja (Skalar, 2000; Škoflek, 2005; Kobolt idr., 2015), kar potrjuje potrebo vzgojnih zavodov po spremenjenih pogojih dela, ki vključujejo tako prostorske kot vsebinsko/programske nove in dodatne možnosti. Družbeno odgovorno bi bilo prevzeti odgovornost za tisto, kar smo

kot družba »zacementirali za dolgo časovno obdobje« (Kobolt idr., 2015, str. 122) in pustili. Še več, zdi se tudi, da smo na vzgojne zavode preložili odgovornost za stanje, ki ga zrcalijo pogoji, normativi in standardi, in celo, da smo jih tega tudi okrivili. Prav bi bilo, da bi v prihodnje k temu področju dela spet znali pristopiti odgovorno do otrok in mladostnikov, ki zaradi nezavidljivih razlogov živijo, se vzgajajo in izobražujejo v vzgojnih zavodih. Kot se zdi, je bilo to v primeru logaškega eksperimenta (Žugelj, 2011) in v času priprave zadnje prenove (Kobolt, 1988; Skalar, 2000; Škoflek, 2005). Prav bi bilo tudi, da bi temu dodali tudi odgovoren pristop do strokovnjakov, ki delajo v vzgojnih zavodih in se dnevno pedagoško odzivajo na potrebe otrok in mladostnikov. Kot izhaja iz razmisleka K. Klančar (2012) o normalizaciji v vzgojnih zavodih, je prvi pogoj, da pridemo neposrednemu delu naproti, ta, da ne izoliramo posameznih konceptov, ki jim stroka sicer sledi, in jih predvsem tudi ne postavimo proti dnevnemu delovanju in življenju. V resnici se v vsem tem času nismo domislili česa drugega, alternativnega, v smislu pomoči otrokom in mladostnikom, ki potrebujejo pomoč vzgojnih zavodov. Če povzamemo razmišljanje enega od anketiranih ravnateljev, ni nujno, da se ničesar nismo znali domisliti, morda tega le nismo hoteli sprejeti, kar je pravzaprav omejevanje v razvoju in spremembah. O perspektivnih oblikah dela z najbolj socialno in čustveno občutljivimi in ogroženimi otroki ter mladostniki (o npr. stanovanjskih skupinah, strokovnih družinah in rejništvih, mladinskih in najemnih stanovanjih) (Škoflek, 2005; Imperl, 1982) je bilo že veliko izrečenega in napisanega, enako o drugih oblikah vključevanja vzgojnih zavodov v okolje (Škoflek, 2005; 2006), a brez systemskega odziva. Premislek o novih, različnih organizacijskih in programskih oblikah ob navedenih neurejenostih zahteva tudi ugotovitve, da tudi oblika bivanja v stanovanjski skupini ni ustrezna za vse otroke in mladostnike s težavami s področja dela vzgojnih zavodov, kar je na podlagi domačih in tujih izkušenj ugotavljal tudi Škoflek (2006) in kar je bilo tudi ob prenovi podlaga za ohranitev različnih oblik zavodov (prav tam).

Na navedeno je pomembno opozarjati še zlasti v času, ko je aktualno, da se s projektnimi sredstvi odgovarja na potrebe najbolj ranljivih skupin ljudi, med katerimi so tudi otroci in mladostniki v

vzgojnih zavodih. A stanje na tem področju je preveč zatečeno in ranljivo hkrati, da bi ga lahko uravnavali s projektnim pristopom. Odsotnost raziskovalnega zanimanja za področje dela vzgojnih zavodov zagotovo pomeni tudi nepoznavanje tega, kar se v teh ustanovah dogaja, tako na ravni otrok in mladostnikov kot na ravni zaposlenih. In zato še vedno velja, kot je že leta 1991 zapisal Škoflek, da »je o lastnih (!) znanstveno preverjenih teoretičnih koncepcijah zavodske (pre)vzgoje težko govoriti« (prav tam, str. 33). Z odkrivanjem pogojev, ki vplivajo na delo v vzgojnih zavodih danes z vidika ravnateljev vzgojnih zavodov, želimo prispevati en del pogleda od znotraj, pogled ekspertov na stanje vzgojnih zavodov danes. Bi pa veljalo raziskavo razširiti, poglobiti in pridobiti vidik vseh deležnikov.

Naj spomnimo še na pomembno pridobitev iz zadnje preнове, ki je poleg ustrežnejših pogojev za življenje in delo prinesla še intenzivna soočanja med zavodi in ostalimi deležniki, odgovornimi za to področje dela, kar je rezultiralo v številnih novih spoznanjih, osvetlitvi stanja in spremembah v stališčih do področja (Skalar, 2006). Na podlagi izsledkov v tem prispevku in raziskave A. Kobolt s sodelavci (2015) predlagamo premislek o nadaljnjem raziskovanju področja, ki bi podrobneje opredelilo izpostavljeno, premislek o oblikovanju konkretnih rešitev glede na navedene pomanjkljivosti in aktiven pristop k sistemskim spremembam na področju delovanja vzgojnih zavodov, ki jih predlagajo anketirani ravnatelji. Nanizane rešitve so poziv drugim deležnikom, ki lahko spreminjajo in vplivajo na pogoje dela v vzgojnih zavodih, da bi področju namenili potrebno družbenoodgovorno zanimanje.

Sklenemo lahko, da tolikšni časovni razmiki med posameznimi večjimi raziskovalnimi zanimanji za področje dela vzgojnih zavodov, kot jim lahko sledimo od logaškega ekperimenta do danes, prav gotovo niso v korist razvoju področja in vsakič znova potrjujejo zanemarjanje procesa razvoja in zanimanja za vzgojne zavode.

LITERATURA

- Anglin, J. P. (2002). *Pain, normality, and the struggle for congruence: reinterpreting residential care for children and youth*. New York, London, Oxford: Haworth Press.
- Brandon, D. (1990). *Pet principov normalizacije*. Ljubljana: VŠSD.
- Ciperle, J. (1987). Vzgojni zavodi in zavodska zaščita v zgodovinskem razvoju. V J. Ciperle in V. Skalar, *Vzgojni zavodi* (str. 5–42). Ljubljana: Slovenski šolski muzej.
- De Swart, J. J. W., Van den Broek, H., Stams G. J. J. M., Asscher J. J., Van der Laan, P. H., Holsbrink-Engels, G. A. idr. (2012). The effectiveness of institutional youth care over the past three decades: A meta-analysis. *Children and Youth Services Review*, 34(9), str. 1818–1824.
- Dekleva, B. (1993a). Normalizacija in zavodska vzgoja v Sloveniji. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 44(1), str. 20–33.
- Dekleva, B. (1993b). Prikaz Wofensbergerjevega razumevanja in vprašalnika normalizacije. V B. Dekleva (ur.), *Življenje v zavodu in potrebe otrok* (str. 15–29). Ljubljana: Inštitut za kriminologijo pri Pravni fakulteti v Ljubljani.
- Dekleva, B. (1993c). Rezultati pilotske uporabe instrumenta PASSING v Sloveniji. V B. Dekleva (ur.), *Življenje v zavodu in potrebe otrok* (str. 87–100). Ljubljana: Inštitut za kriminologijo pri Pravni fakulteti v Ljubljani.
- Huefner, J. C., James, S., Ringle, J., Thompson, R. W. in Daly, D. L. (2010). Patterns of movement for youth within an integrated continuum of residential services. *Children and Youth Services Review*, 32(6), str. 857–864.
- Imperl, F. (1982). Alternativne oblike zavodske vzgoje. V Šelih A. (ur.), *Analiza, ocena in usmeritve zavodske vzgoje otrok in mladostnikov z motnjami vedenja in osebnosti v SR Sloveniji* (str. 110–115). Ljubljana: Inštitut za kriminologijo pri Pravni fakulteti v Ljubljani.
- Kiehn, E. (1997). *Socialnopedagoška oskrba otrok in mladostnikov v stanovanjskih skupinah*. Ljubljana: Samozaložba.
- Klančar, K. (2012). Koncept normalizacije skozi razliko med potrebo in željo. *Socialna pedagogika*, 16(2), str. 153–174.

- Knorth, E. J., Harder, A. T., Zandberg, T in Kendrick, A. J. (2008). Under one roof: A review and selective meta-analysis on the outcomes of residential child and youth care. *Children and Youth Services Review*, 30(2), str. 123–140.
- Kobolt, A. (1988). Prenova vzgojnih zavodov: smo poleg prostorskih sposobni tudi za vsebinske novosti? *Ptički brez gnezda*, 26(13), str. 43–49.
- Kobolt, A. (2010). Izstopajoče vedenje, šola, družbeni kontekst. V A. Kobolt (ur.), *Izstopajoče vedenje in pedagoški odzivi* (str. 7–23). Ljubljana: Pedagoška fakulteta.
- Kobolt, A. (2015). Opredelitev konteksta in ciljev raziskovanja – orisi stanja in vizij razvoja vzgojnih ustanov. V A. Kobolt (ur.), *Moči, izzivi, vizije vzgojnih zavodov* (str. 37–46). Ljubljana: Pedagoška fakulteta.
- Kobolt, A., Rapuš Pavel J., Vec T., Klemenčič Rozman M. M., Benčič U., Poljšak Škraban O., idr. (2015). Orisi stanja in vizij razvoja ustanov. V A. Kobolt (ur.), *Moči, izzivi, vizije vzgojnih zavodov* (str. 47–132). Ljubljana: Pedagoška fakulteta.
- Krajnčan, M. (2006). *Na pragu novega doma: oddaja otrok v vzgojni zavod*. Ljubljana: Pedagoška fakulteta.
- Krajnčan, M. (2012). Dezinstucionalizacija na področju vzgojnih zavodov. *Časopis za kritiko znanosti, domišljijo in novo antropologijo*, 39(250), str. 116–127.
- Krajnčan, M. in Miklavžin, P. (2010). *Zdravje mladostnikov s čustvenimi in vedenjskimi težavami*. Ljubljana: Ministrstvo za zdravje.
- Scholte, E. M. in van der Ploeg, J. D. (2000). Exploring factors governing successful residential treatment of youngsters with serious behavioural difficulties. *Childhood*, 7(2), str. 129–153.
- Scholte, E. M. in van der Ploeg, J. D. (2006). Residential treatment of adolescents with severe behavioural problems. *Journal of Adolescence*, 29(4), str. 641–654.
- Skalar, V. (1982). Pomanjkljivosti zavodske vzgoje v svetu in pri nas. V Šelih A. (ur.), *Analiza, ocena in usmeritve zavodske vzgoje otrok in mladostnikov z motnjami vedenja in osebnosti v SR Sloveniji* (str. 52–70). Ljubljana: Inštitut za kriminologijo pri Pravni fakulteti v Ljubljani.

- Skalar, V. (1987). Vzgojni zavodi. V J. Ciperle in V. Skalar, *Vzgojni zavodi* (str. 43–73). Ljubljana: Slovenski šolski muzej.
- Skalar, V. (1992). Prenova vzgojnih zavodov na Slovenskem. *Iskanja: vzgoja prevzgoja*, 8(12), str. 57–64.
- Skalar, V. (1993). Nekatere dileme v zvezi s problemom normalizacije vzgojnih zavodov. V B. Dekleva (ur.), *Življenje v zavodu in potrebe otrok* (str. 9–14). Ljubljana: Inštitut za kriminologijo pri Pravni fakulteti v Ljubljani.
- Skalar, V. (1995). Oblike zunajdružinske pomoči v Sloveniji. *Iskanja: vzgoja prevzgoja*, 12(14), str. 22–30.
- Skalar, V. (1998). Vzgojne ustanove na prehodu v postindustrijsko družbo. *Socialna pedagogika*, 2(2), str. 5–17.
- Skalar, V. (2000). Vzgojni zavodi na prelomu tisočletja. *Socialna pedagogika*, 4(1), str. 21–31.
- Skalar, V. (2006). Štiri desetletja do socialne pedagogike. V M. Sande, B. Dekleva, A. Kobolt, Š. Razpotnik in D. Zorc-Maver (ur.), *Socialna pedagogika: izbrani koncepti stroke* (str. 13–21). Ljubljana: Pedagoška fakulteta.
- Skalar, V. in Škoflek I. (1982). Temeljne značilnosti populacije gojencev. V Šelih A. (ur.), *Analiza, ocena in usmeritve zavodske vzgoje otrok in mladostnikov z motnjami vedenja in osebnosti v SR Sloveniji* (str. 15–18). Ljubljana: Inštitut za kriminologijo pri Pravni fakulteti v Ljubljani.
- Šelih, A. (1982). *Analiza, ocena in usmeritve zavodske vzgoje otrok in mladostnikov z motnjami vedenja in osebnosti v SR Sloveniji* (Raziskovalno poročilo). Ljubljana: Inštitut za kriminologijo pri Pravni fakulteti v Ljubljani.
- Škoflek, I. (1991). Teoretične predpostavke in stvarnost zavodske (pre) vzgoje. V *Drugačni otroci in mladostniki – drugačne metode* (str. 33–58). Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.
- Škoflek, I. (2005). Mladinski in vzgojni zavodi v prihodnost. V M. M. Klemenčič (ur.), *Modeli dobre prakse v socialnopedagoškem delu – strokovni izzivi v družbi negotovosti* (str. 74–75). Ljubljana: Združenje za socialno pedagogiko.
- Škoflek, I. (2006). Profiliranje institucionalne vzgoje otrok in mladostnikov s čustvenimi in vednejskimi motnjami po načelu normalizacije. V *Mednarodni interdisciplinarni naučni skup Evropske*

dimenzije reforme sistema obrazovanja I vaspitanja (str. 143–150).

Novi Sad: Filozofski fakultet.

Škoflek, I., Selšek, M., Ravnikar, F., Brezničar, S. in Krajncan, M. (2004).

Vzgojni program. Pridobljeno, s http://www.mizs.gov.si/fileadmin/mizs.gov.si/pageuploads/podrocje/posebne_potrebe/programi/Vzgojni_program.pdf.

Zalokar L. (2013). *Evalvacija institucionalnega obravnavanja mladinske odklonskosti – primer Vzgojnega zavoda Planina* (Doktorska disertacija). Pedagoška fakulteta, Ljubljana.

Zakon o organizaciji in financiranju vzgoje in izobraževanja (2007).

Uradni list RS, št. 16/07, 36/08, 58/09, 64/09, 65/09, 20/11, 40/12-ZUJF, 57/12-ZPCP-2D, 47/15-ZOFVI-J, 46/16-ZOFVI-L.

Zakon o usmerjanju otrok s posebnimi potrebami (2011). Uradni list RS, št. 58/2011, 90/2012.

Žugelj, T. (2011). *Eksperiment v Logatcu po 40-ih letih* (Diplomsko delo).

Pedagoška fakulteta, Ljubljana.

IZVIRNI ZNANSTVENI ČLANEK, PREJET MAJA 2017